

PRØVELSEN
AF
SANKT
ANTONIOS

Udgivet med støtte fra Sportgoods-Fonden

GUSTAVE FLAUBERT

PRØVELSEN
AF
SANKT
ANTONIOS

Oversat af
Jens Feilberg og Inger Rønne

Flaubert, Antonios og Joyce
Et efterskrift af Jens Feilberg

Sankt Antonios og billedkunsten
En note om motivet af
Martin Wangsgaard Jürgensen

FORLAGET VANDKUNSTEN 2023

I

Det er på Theben-egnen ved toppen af et bjerg, på en afsats der er rundet som en halvmåne og lukket inde af klippeblokke.

Eneboerens hytte befinder sig i baggrunden. Den er bygget af mudder og strå, med fladt tag, uden dør. I hyttens indre kan man skimte en krukke ved siden af et sort brød; i midten på en træstele en stor bog; hist og her på jorden trævler af alfagræs,¹ to eller tre måtter, en kurv og en kniv.

Ti skridt fra hytten er der stukket et højt kors i jorden; på den anden ende af klippeafsatsen bøjer en gammel forvredet palme sig over afgrunden, for bjerget går stejlt ned, og Nilen ligner en sø ved foden af skrænten.

Synet er begrænset til højre og venstre af klippevolden. Men på ørkensiden er der umådelige parallelle bølger af sand, som strande ved siden af strande, der askeblondt udstrækker sig én efter én, stadigt stigende; derefter hinsides sandet, langt borte, danner den libyske bjergkæde en kridtfarvet mur med lette

skygger der er sløret af violette dampe. Midt for er solen ved at gå ned. Mod nord har himlen en perlegrå farvetone mens purpurskyer i zenit er spredt ud som totter på en kæmpemanke der strækker sig på det blå hvælv. Disse flammestriber bliver brunlige, de azurblå partier antager en perlemorsagtig blegthed; buskene, småstenene og jorden, alt synes hårdt som bronze, og i rummet svæver guldstøv så fint at det blander sig med lysets sitren.

SANKT ANTONIOS

som har langt skæg, langt hår og en tunika af gedeskind, sidder på jorden med benene over kors i færd med at flette måtter. Idet solen forsvinder, udstøder han et dybt suk og ser mod horisonten:

- Endnu en dag! En dag er gået!
- Tidligere havde jeg det da ikke så elendigt. Før natten var omme, begyndte jeg på mine bønner. Derefter gik jeg ned til floden for at lede efter vand, og jeg steg op igen ad den ujævne sti med lædersækken på min skulder, mens jeg sang salmer. Derefter morede jeg mig med at ordne alting i min hytte. Jeg tog mit værktøj frem; jeg bestræbte mig på at måtterne blev helt ens og kurvene lette; for

mine mindste handlinger synes jeg var opgaver der ikke var spor besværlige.

- På bestemte tidspunkter lod jeg mit arbejde ligge; og mens jeg bad med armene udstrakt, følte jeg det som om barmhjertighedens kilde fra den høje himmel flød ned i mit hjerte. Den er tørret ud nu. Hvorfor ...?

Han går langsomt frem og tilbage foran klippevolden.

- Alle bebrejdede mig da jeg forlod mit hjem. Min mor sank sammen som en døende, langt borte fra gjorde min søster tegn til mig at jeg skulle vende tilbage; og den anden græd, Ammonaria,² barnet som jeg mødte ved brønden hver aften når hun førte sine bøfler derhen. Hun løb efter mig. Hendes fodringe lyste i støvet, og hendes tunika der var åben til hofterne, flagrede i vinden. Den gamle asket som havde taget mig med, råbte skældsord efter hende. Vore to kameler fortsatte med at galoppere, og jeg så ikke mere nogen.
- Først valgte jeg en faraos grav som bolig. Men der færdes en trolddom i disse underjordiske paladser hvor mørket har en tung duft af gammel krydret røgelse. Fra sarkofagernes bund hørte jeg en klagende røst hæve sig som kaldte på mig; eller jeg så afskyelige

ting der var malet på væggene, pludseligt komme til live; og jeg flygtede helt til bredden af Det Røde Hav til en borgruin. Der havde jeg selskab af skorpioner der kravlede omkring mellem stenene, og over mit hoved var der hele tiden ørne som kredsede på den blå himmel. Om natten blev jeg flænset af griffe, bidt af næb, og strejft af bløde vinger; forfærdelige dæmoner som skreg ind i mine ører, kastede mig om på jorden. En gang kom folkene fra en karavane på vej til Alexandria mig endda til undsætning og tog mig med sig.

– Så ville jeg være discipel hos den gode gamle mand, Didymos.³ Skønt han var blind, var der ingen der kunne måle sig med ham i hans kendskab til Skrifterne. Når lektionerne var forbi, bad han om min arm for at gå en tur. Jeg førte ham som regel til Paneion,⁴ hvorfra man ser Faros⁵ og det åbne hav. Vi vendte tilbage gennem porten og stødte ind i mennesker fra alverdens nationer, selv kimmerier⁶ klædt i bjørneskind, og gymnosofister⁷ fra Ganges indsmurt i komøg. Men ustandselig var der sammenstød i gaderne, på grund af jøder som nægtede at betale skat, eller på grund af nogle oprørere som

ville jage romerne bort. For øvrigt er byen fuld af kættere, sekteriske tilhængere af Mani,⁸ af Valentinus,⁹ af Basilides,¹⁰ af Arios,¹¹ alle rev de en til sig for at diskutere med en eller overbevise en.

– Jeg kommer nogle gange i tanker om deres samtaler. Man gør klogt i ikke at høre efter, det giver besvær.

– Jeg søgte tilflugt i Colzim,¹² og min bodfærdighed var så stor at jeg ikke mere var bange for Gud. Nogle mænd samlede sig omkring mig for at blive eneboere. Jeg pålagde dem et praktisk reglement, ud fra et had til de gnostiske yderligheder og filosofernes påstande. Fra alle steder sendte man budskaber til mig. Man kom langvejs fra for at besøge mig.

– Imidlertid torturerede folket sandhedsvidnerne, og tørsten efter martyriet førte mig til Alexandria. Forfølgelserne var holdt op for tre dage siden.

– Da jeg vendte tilbage derfra, blev jeg standset af en stor mængde foran templet for Serapis.¹³ Guvernøren ville statuere et sidste eksempel, fortalte man mig. Midt i søjlehallen, i fuldt sollys, var en nøgen kvinde fastgjort til en søjle, og to soldater

piskede hende med læderremme; ved hvert slag vred hele hendes krop sig. Hun vendte sig om med åben mund; og hen over mængden, tværs gennem det lange hår som dækkede kroppen, troede jeg at genkende Ammonaria ...

– Dog ... hende der, hun var større ... og smukkere ... overdådigt!

Han stryger hænderne over panden.

– Nej! Nej! Jeg vil ikke tænke på det!

– En anden gang tilkaldte Athanasios¹⁴ mig for at jeg skulle hjælpe ham mod arianerne. Det hele indskrænkede sig til ukvemsord og latterliggørelse, men siden da er han blevet bagtalt, afsat fra sit sæde, drevet på flugt. Hvor er han nu? Jeg ved det ikke! Man gør sig ikke megen ulejlighed med at fortælle mig nyt. Alle mine disciple har forladt mig, Hilarion¹⁵ såvel som de andre!

– Han var omkring femten år da han kom; og han var så videbegærlig at han hvert øjeblik stillede mig spørgsmål. Så lyttede han eftertænksomt til mig; og det som jeg havde brug for, bragte han mig uden at surmule, hurtigere end et gedekid, for øvrigt munter nok til at få patriarkerne til at le. Det var en søn for mig!

Himlen er rød, jorden helt sort. Under vindstødene hæver striber af sand sig som store liglagner, siden daler de. Ved en pludselig opklaring flyver nogle fugle forbi der danner en trekantet bataljon, ligesom et stykke metal, hvoraf alene kanterne synes at skælve. Antonios betragter dem.

– Åh, hvor ville jeg gerne følge efter dem!

– Hvor mange gange har jeg ikke også med misundelse betragtet de lange fartøjer hvis sejl lignede vinger, og især når de førte dem langt bort som havde besøgt mig. Hvilke gode stunder havde vi ikke! Hvilken hjertelig fortrolighed! Ingen interesserede mig mere end Ammon;¹⁶ han fortalte mig om sin rejse til Rom, Katakomberne, Colosseum, de berømte kvinders fromhed og tusind andre ting! Og ham ville jeg ikke tage af sted med! Hvorfra kommer det at jeg stædigt vil fortsætte et liv som dette? Jeg skulle hellere være blevet hos munkene i Nitria, da de bønfuldt mig om det. De bor i hver sin celle og alligevel sammen med hinanden. Om søndagen kalder en trompet dem sammen til kirken hvor der er ophængt tre krabasker der tjener til afstraffelse af dem som har forbrudt sig, tyvene og de ulovligt indtrængende, for deres disciplin er streng.

– Ikke desto mindre mangler de ikke behageligheder. De troende bringer dem æg, frugt og sandelig også redskaber til at fjerne torne fra deres fødder. Der er vingårde omkring Pisperi, de der bor i Pabena, har en tømmerflåde når de skal hente forsyninger.

– Men jeg havde nok gjort bedre i at tjene mine brødre ved simpelthen at være præst. Man hjælper de fattige, uddeler sakramenterne, og man har myndighed i familierne.

– Det er for resten ikke alle lægfolk der bliver fordømt, og jeg kunne blot have bestemt mig for at blive ... for eksempel ... grammatiker, filosof. Jeg ville så have en himmelglobus af rør i mit værelse, altid have skrivetavler hos mig, unge mennesker omkring mig, og på min dør som bomærke have ophængt en laurbærkrans.

– Men der er for meget hovmod ved de triumfer! Soldat ville være bedre. Jeg var stærk og hårdfør, tilstrækkeligt til at hale i maskinernes tovværk, trænge tværs igennem mørke skove og gå hjelmklædt ind i rygende byer! Intet ville for resten have forhindret mig i at bruge mine penge til at købe et embede som forpagter af vejafgift ved en eller anden bro; og de rejsende ville have fortalt

mig historier, mens de viste mig en masse mærkelige ting i deres bagage ...

– Alexandrias købmænd sejler på festdage på Kanopos-floden og drikker vin af lotusbægre til lyden af trommer som får tavernerne langs bredden til at ryste! Længere borte beskytter træer der er klippet koniske, de stille gårde mod søndenvinden. Taget på det høje hus hviler på slanke søjler der står tæt sammen som i et gitter; og inden for det betragter husbonden, udstrakt på en løjbænk, sine marker rundt omkring sig, med jægere mellem kornmarkerne, persen til vinhøsten og okserne som tærsker stråene. Hans børn leger på gulvet, og hans kone bøjer sig for at omfavne ham.

I nattens hvidlige mørke kommer her og der nogle spidse snuder til syne med helt lige ører og skinnende øjne. Antonios går hen imod dem. Nogle småsten ruller, og dyrene stikker af. Det var en flok sjakaler.

En enkelt bliver tilbage, den støtter sig på to poter, kroppen er krum og hovedet på skrå, fuld af mistro.

– Hvor er den køn! Jeg ville gerne stryge den langs ryggen med hånden, helt blidt.

Antonios fløjter for at få den til at komme. Sjakalen forsvinder.

– Åh, den stikker af for at være sammen med de andre. Sikken ensomhed! Sikken kedsomhed!

Med en bitter latter:

– Hvor er det en dejlig tilværelse at dreje palmestokke over ilden for at lave hyrdestave, flette kurve og sy måtter, og så bytte det hele med nomaderne for noget brød som knækker ens tænder! Åh, jeg elendige! Får det aldrig ende! Så ville døden være bedre! Jeg kan ikke mere! Det er nok! Det er nok!

Han tramper i jorden, og vender sig med hurtige skridt midt blandt klipperne, så standser han forpustet, bryder ud i hulken og lægger sig ned på jorden, på siden. Natten er rolig; utallige stjerner blinker; man hører kun tarantellernes klapren.

Korsets to arme danner en skygge i sandet; Antonios som græder, får øje på det.

– Er jeg så svag, min Gud! Fat mod, rejs dig! Han går ind i sin hytte, opdager et stykke kul under asken, tænder en fakkelt og anbringer den på træstelen så den kaster lys på den store bog.

– Hvad om jeg tog ... Apostlenes Gerninger? ja! ... lige meget hvor!

“Og han så himlen åben og noget komme ned, som lignede en stor dug der ved de fire hjørner blev sænket ned på jorden. I den var der alle slags af jordens

firbenede dyr og krybdyr og af himlens fugle. Og en røst lød til ham: “Rejs dig, Peter, slag og spis!””¹⁷

– Herren ville altså at hans apostel skulle spise alt? Mens jeg derimod ...

Antonios standser med sænket hoved. En raslen af bogsider som vinden bevæger, får ham til at rejse hovedet, og han læser:

– Jøderne slog alle deres fjender med sværd og drab og tilintetgørelse, og de behandlede deres modstandere efter forgodtbefindende.”¹⁸

– Så følger antallet af mennesker som de har slået ihjel: Fem og halvfjerdstusind. De havde lidt så meget! Desuden var deres fjender den sande Guds fjender. Og hvor de må have nydt at hævne sig, alt mens de nedhuggede afgudsdyrkerne! Byen må have været oversvømmet med døde! Der var døde på tærsklen til haverne, på trapperne, og så mange i stuerne at dørene ikke mere kunne bevæge sig! ... Men se nu bare hvor jeg kaster mig ud i forestillinger om drab og blod!

Han åbner bogen et andet sted:

– Da kastede Nebukadnesar¹⁹ sig til jorden og hylkede Daniel.²⁰ – Åh, det er godt! Den Højeste ophøjer sine profeter over kongerne; ham der, han levede dog i festligheder, til

stadighed beruset af nydelser og hovmod.
Men til straf gjorde Gud ham til et dyr. Han
gik på fire!

Antonios giver sig til at le; og da han slår ud med
armene, bringer han uorden i bogens sider med sin
hånd. Hans øjne falder på denne sætning:

– Hizkija blev meget glad da de kom. Han
viste dem hele skatkammeret med sølvet og
guldet, balsamstofferne, duftolierne og alle
sine kostbare vaser og alt hvad han havde i
forrådskamrene.²¹

– Jeg kan forestille mig ... at man så ædle
sten stuvet sammen helt op til loftet, dia-
manter og dareiker.²² Et menneske der har
en så stor formue samlet sammen, er ikke
ligesom andre mennesker. Når han roder i
dem, tænker han at han holder resultatet af
enorme anstrengelser i sine hænder, som
var det folkeslagenes liv han havde udsuget,
og som han kan øse ud af. Det er en brugbar
sikkerhedsforanstaltning som er nyttig for
konger. Selv den viseste af alle har ikke været
uden den. Hans flåder bragte ham elfenben
og aber ... Hvor er det nu?

Han vender bladene hurtigt.

– Åh, her er det:

“Da dronningen af Saba hørte hvad Salomo
havde gjort til Herrens ære, kom hun for at
prøve ham med gåder.”²³ – Hvordan håbede
hun at prøve ham? Djævelen ville gerne
prøve Jesus! Men Jesus triumferede fordi han
var Gud, og Salomo måske takket være sin
viden som troldmand. Den er ophøjet, den
viden! For verden – således som en filosof
har forklaret mig det – udgør en helhed
hvor alle dele har indflydelse på hinanden,
ligesom kroppens organer. Det drejer sig
om at kende tingenes naturlige tiltrækning
og frastødning, og så sætte dem i spil? Man
ville således kunne ændre det som synes at
være den uforanderlige orden?

De to skygger der aftegner sig bag ved ham af korsets
arme, rykker nu frem. De danner ligesom to store
horn. Antonios udbryder:

– Hjælp mig, oh min Gud!

Skyggen vender tilbage til sin plads.

– Åh, det var en indbildning! Intet andet!
Det er til ingen nytte at jeg plager mit sind!
Jeg kan ikke gøre noget! Aldeles intet!

Han sætter sig ned med armene over kors.

– Alligevel ... jeg troede jeg mærkede ham
nærme sig ... Men hvorfor skulle han kom-
me? For resten, kender jeg ikke hans kneb?

Jeg afviste den forfærdelige eneboer som leende tilbød mig nogle små varme brød, og kentauren som prøvede at tage mig op bagpå, og det sorte barn der kom til syne i ørkenen, meget smukt, og som fortalte mig at han hed utugtens ånd.

Antonios går rask frem og tilbage.

– Det var på min anvisning at man byggede denne mængde af hellige tilflugtssteder, fulde af munke med bodsskjorter under deres gedeskind, og så mange at det var en hel hær. På afstand helbredte jeg syge; jeg uddrev dæmoner; jeg krydsede floden midt mellem krokodiller; kejser Konstantin skrev tre breve til mig; Balacius²⁴ som spyttede på mine breve, blev sønderrevet af sine heste; Alexandrias indbyggere sloges for at komme til at se mig, da jeg atter viste mig, og Athanasios fulgte mig tilbage. Men hvilke gerninger har jeg ikke udført! I mere end tredive år har jeg været i ørkenen, under stadige suk! På min ryg har jeg båret firs pund bronze, ligesom Euseb;²⁵ jeg har udsat min krop for insektbid, ligesom Makarios;²⁶ jeg har tilbragt treoghalvtreds nætter uden at lukke et øje, ligesom Pakomios;²⁷ og de som man halshugger, de som man kniber med

glødende tænger eller brænder, har måske mindre kraft, eftersom mit liv er et stadigt martyrium!

Antonios går langsommere.

– Der er helt bestemt ikke ét menneske der er i så dyb en nød! De medfølgende hjerter bliver færre. Man giver mig intet mere. Min kappe er slidt. Jeg har ingen sandaler, ikke engang en skål! For jeg har uddelt alt hvad jeg havde til de fattige og til min familie, uden at beholde en obol.²⁸ Bare for at kunne betale for værktøj der er nødvendigt for mit arbejde, skal jeg have en smule penge. Åh, slet ikke meget! En ringe sum! Så ville jeg kunne klare det.

– De nikænske fædre,²⁹ i purpurklædninger, opførte sig som vise mænd og sad på troner langs med muren; og man beværtede dem ved en banket, mens man overøste dem med hædersbevisninger, især Pafnutios,³⁰ fordi han er enøjet og halt siden Diokletians forfølgelser!³¹ Kejseren kyssede flere gange hans øjenhule, sikke en tåbelighed! For resten havde koncilet sådan nogle modbydelige deltagere! En biskop fra Skytien, Theofilos!³² En anden fra Persien, Johannes;³³ en kvæghyrde, Spiridion!³⁴ Alexander³⁵ var for

Gustave Flaubert: *Prøvelsen af Sankt Antonios*,
1. udgave 1. oplag, er oversat af Jens Feilberg og
Inger Rønne og forsynet med efterskrift af Jens Feilberg
samt en note om motivet af Martin Wangsgaard
Jürgensen ★ Tilrettelagt med skrifterne Quadraat og
Zine Sans Dis af Åse Eg Jørgensen, trykt på Munken
Lynx af Tarm Bogtryk og indbundet af Centrum i Randers.
Copyright © 2023 by the authors, translators and
Forlaget Vandkunsten,
Funkiavej 45,
DK-2300 København S.
Telefon +45 5050 1474
info@forlagetvandkunsten.dk

ISBN 978-87-7695-626-4

www.forlagetvandkunsten.dk

Bogens første sektion gengiver følgende malerier af Sankt Antonios:
Matthias Grünewald, Unterlinden Museum, Colmar
Herri met de Bles (værksted), Metropolitan Museum of Art, New York
Annibale Carracci, National Gallery, London
Hieronymus Bosch, Museu Nacional de Arte Antiga, Lisabon
Pieter Brueghel d. Y. (tilskrevet), Galleria Nazionale di Palazzo
Spinola, Genova.
Joos van Craesbeeck, Staatliche Kunsthalle, Karlsruhe
Michelangelo Buonarroti, Kimbell Art Museum, Fort Worth
Pieter Huys, Louvre, Paris